

Avstyckning för nybyggnation

Arkeologisk särskild utredning, etapp 2

Älby 5:1
Irsta socken
Västmanland

Elisabet Pettersson

Avstyckning för nybyggnation

Arkeologisk särskild utredning, etapp 2

Älby 5:1
Irsta socken
Västmanland

Elisabet Pettersson

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2008

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86019-51-8

Tryck: Just Nu, Västerås 2008.

Innehållsförteckning

Inledning.....	5
Metod och genomförande	6
Topografi och fornlämningsmiljö.....	6
Undersökningsresultat.....	8
Referenser.....	9
Litteratur	9
Tekniska och administrativa uppgifter	9
Bilaga.....	10

Figur 1. Utdrag ur digitala Gröna kartan. Platsen för utredningsområdet är markerat med en blå ring. Skala 1:50 000.

Inledning

Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen (KM) utförde i juli 2008 en arkeologisk särskild utredning etapp 2, inom fastigheten Älby 5:1 i Irsta socken, Västmanland. Utredningen skedde med anledning av att markägaren planerade att avstycka tre tomter för nybyggnation av bostadshus. Utredningen motiverades av närheten till ett flertal kända fornlämningar. Delar av Irsta socken har klassats som riksintresse på grund av den stora koncentrationen av fornlämningar vilka främst utgörs av olika typer av stensättningar och andra gravformer från brons- och järnålder.

Utredningen berörde tre olika delområden vilka omfattade två mindre ytor på vardera 1 200 m² och en större yta på 7 500 m², sammanlagt 9 900 m². Arbetet utfördes enligt länsstyrelsebeslut dnr 431-3064-08, daterat 080428, och bekostades av länsstyrelsen.

Vid utredningsschaktningen framkom inget av antikvariskt intresse.

*Figur 2. Delområde 1 innan sökschaktning, fotograferat från öster.
Foto: Elisabet Pettersson*

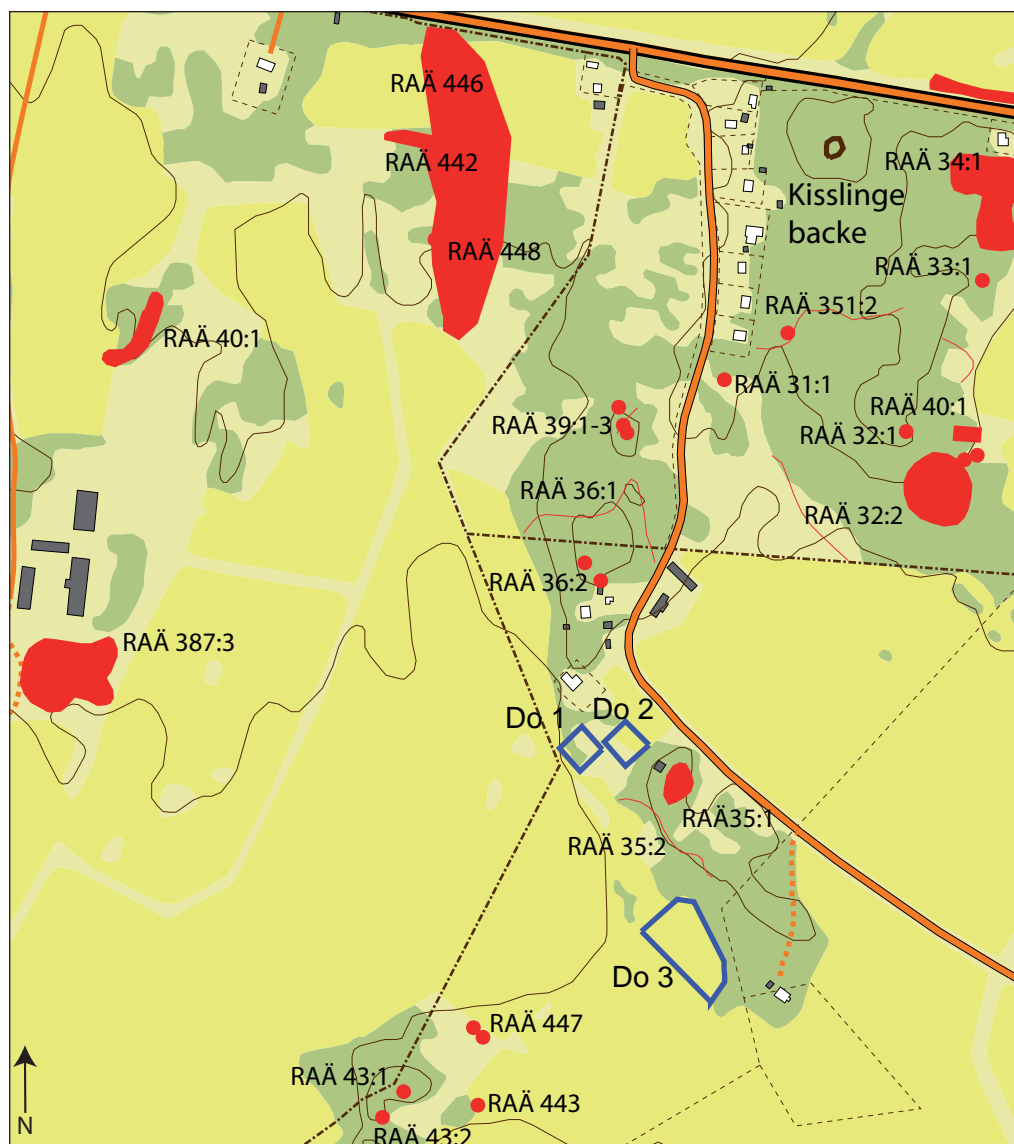
*Figur 3. Delområde 2 innan sökschaktning, fotograferat från söder.
Foto: Elisabet Pettersson.*

Metod och genomförande

Syftet med utredningen var att undersöka förekomsten av eventuella fornlämningar som inte var synliga ovan mark. Sökschakt grävdes med grävmaskin ned till opåverkad marknivå. I vissa fall förhindrades schaktdragningen genom förekomst av träd och flyttblock. Leran var på många ställen mycket torr, vilket ibland innebar svårigheter vid schaktningen. Schakten uppmättes i fält och digitaliserades i efterhand. Schakten återfylldes efter avslutad undersökning.

Topografi och fornlämningsmiljö

Utredningsområdet ligger söder om Irsta utmed vägen till Gäddeholm, halvvägs mellan Kisslinge backe och Älby (figur 1 och 4). Landskapet domineras av odlad mark med skogsklädda impediment. De två mindre ytorna, delområde 1 och 2, ligger på en höjdsträckning som går i nordväst-sydöstlig riktning och den större ytan, delområde 3

Figur 4. Utsnitt ur digitala fastighetskartan (motsvarande kartblad 11G 1j). Fornlämningar är markerade med rött och de tre utredningsområdena med blå polygoner (Do1–3). Skala 1:10 000.

ligger i åkermark invid höjdsträckningen (figur 4). Höjden över havet varierar mellan 5 och 10 meter.

Delområde 1, 1 200 m², utgörs av ett närmast kvadratisk område där den nordöstra halvan består av plan åkermark (figur 6). Matjordslagret är mycket tunt; som mest 0,10 m och därunder finns siltig lera 0,08-0,17 m. Underlaget består av varvig lera. Den sydvästra halvan av området utgörs av sluttning och krön av en låg höjd som löper i riktningen nordväst-sydöst. Denna del av området är gräs- och buskbevuxet med en del markfasta block. Enligt markägaren har denna del av området tidigare använts som betesmark. Mot åkervägen i sydöst finns några träd och dessutom har grushögar lagts upp där. Inga schakt drogs i denna del av området. Mellan åkerdelen av området och den lilla höjden finns sten som röjts från åkern. Även uppe på höjden finns sten som ligger i eller ovanpå matjordslagret. Matjordslagret på höjden är 0,15-0,30 m tjockt och innehåller en hel del sten. Underlaget utgörs till största delen av morängrus förutom mot sydvästra kanten där det finns lera.

Delområde 2, 1 200 m², ligger intill delområde 1 (figur 6). Denna yta består av en låg höjd, parallellt belägen med höjden i delområde 1, samt den plana ytan mellan dem. I sydväst sluttar höjden ned mot åkermarken och i sluttningen finns träd och stora block som förhindrade schaktning. Mot åkerkanten finns röjd sten. Matjordslagret är 0,20-0,30 m tjockt och innehåller sten. Underlaget varierar mellan siltig lera/lera och morängrus.

Delområde 3, 7 500 m², ligger ca 300 m söder om delområde 1 och 2 (figur 6). Området består av tidigare odlad mark som nu är bevuxet av gräs och ojämnt utspridda spåda björkar och tallar. Centralt i södra delen finns ett tätare bestånd av träd och denna yta undersöktes ej. I väster gränsar området mot plöjd åkermark, och i öster finns skogbevuxen mark. Matjordslagret är 0,10-0,15 m tjockt och under detta finns brungrå varvig lera. Utmed den västra kanten, mot åkermarken, finns ett lager siltig lera under matjorden, 0,15-0,18 m tjockt.

Figur 5. Delområde 3. Sökschaktningen i området har här påbörjats. Fotograferat från väster av Elisabet Pettersson.

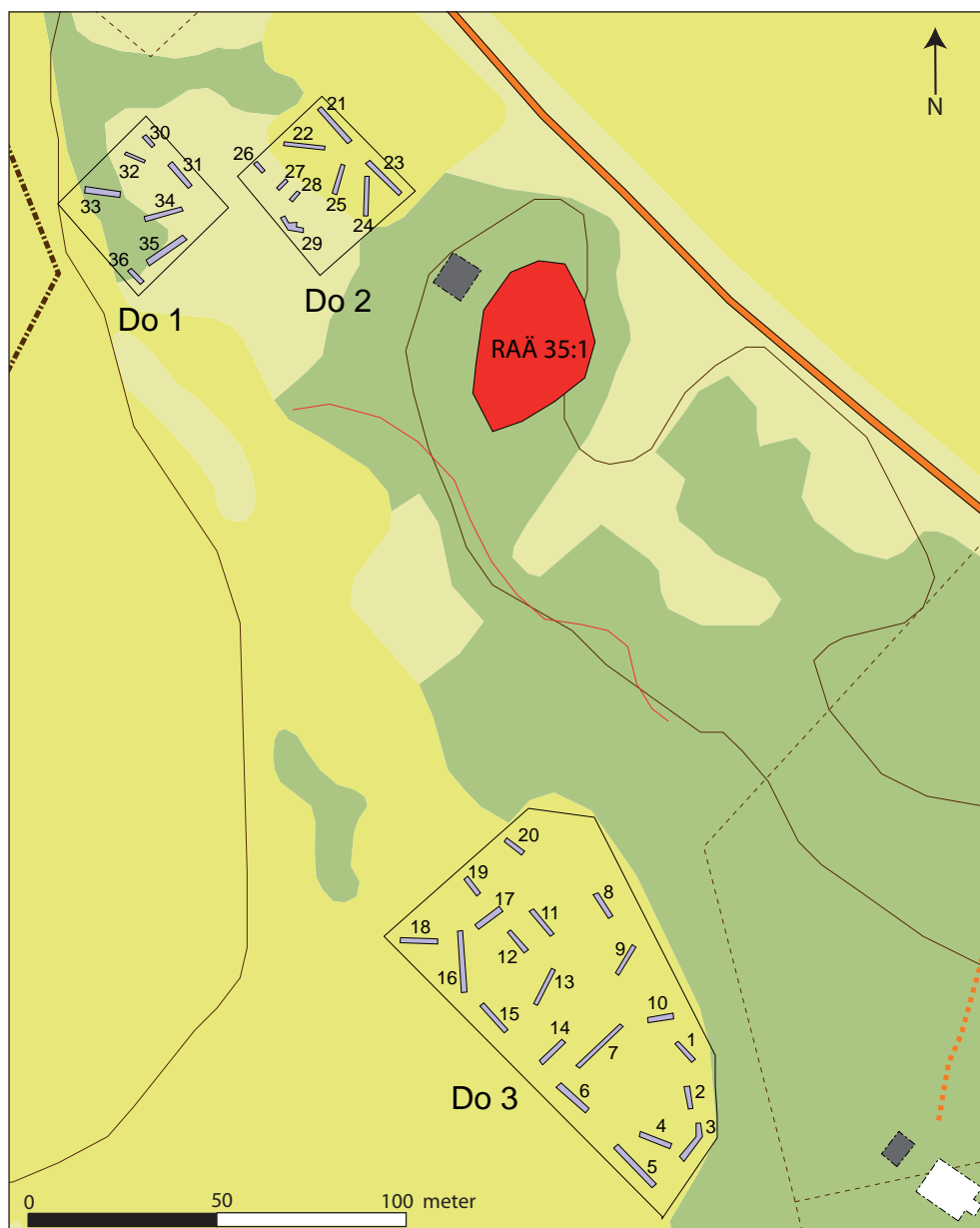
Tidigare kända fornlämningar i närområdet utgörs främst av gravar. På ett impediment 500 m SV om delområde 3 har en stensättning, RAÄ 43:1 undersökts och genom fyndmaterialet daterats till 800-tal. Även en härd, RAÄ 443, har undersökts och ¹⁴C-daterats till 610-890 e. Kr. Inom samma område finns även ett par sentida röjningsrösen, RAÄ 447 och en fornlämningsliknande lämning, RAÄ 43:2 (Emanuelsson & Lihammer 2007). Norr om delområde 1 och 2, på ett avstånd av ca 300 m, finns ett gravröse, RAÄ 36:1 och en stensättning, RAÄ 36:2. På en höjd 200 m norr om delområde 3 finns en stensträng, RAÄ 35:2 och ett gravfält med fem runda stensättningar, RAÄ 35:1. Norr därom finns ytterligare några stensättningar, RAÄ 32:1-2, 39:1-3, en skålgropsförekomst, RAÄ 31:1, ett gravfält med ca åtta högar, RAÄ 40:1, samt en husgrund, RAÄ 340:1, och två terrasserings, RAÄ 340:2-3.

Undersökningsresultat

Sammanlagt grävdes 36 schakt vid utredningen (schakt 1–20 i delområde 3, schakt 21–29 i delområde 2 och schakt 30–36 i delområde 1). Schaktlängden varierade mellan 2,7 och 19 meter.

Inga anläggningar eller fynd som indikerar förekomst av fornlämningar påträffades vid schaktningen. Enstaka små fragment och ibland bitar av bränd lera påträffades i leran inom några av de schakt som togs upp i åkermark.

Inga lämningar av antikvariskt intresse påträffades i samband med undersökningen.

Figur 6. Schaktplan. Skala 1:2 000 (För schaktbeskrivningar se bilaga 1.)

Referenser

Litteratur

Emanuelsson, M. & Lihammer, A., 2007. *Gäddeholmsprojektet -Hagbyholm. Förundersökning för Gäddeholmsvägen, norra delen. Arkeologisk förundersökning. RAA 441, 442 och 443. Hagbyholm 1:1, 1:2, Ålby 5:1, Irsta socken, Västmanland. Kulturmiljövård Mälardalen Rapport 2006:68.*

Tekniska och administrativa uppgifter

KM dnr:	KM08044
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-3064-08, 080428
Undersökningsperiod:	080709-080710
Arkeologtimmar:	16 timmar
Maskintimmar:	24 timmar
Exploateringsyta:	9 900 m ²
Personal:	Elisabet Pettersson
Belägenhet:	Ålby 5:1, Irsta socken
Ekonomisk karta:	11G:17
Koordinatsystem:	RT90
Koordinater, område 1:	X6608491, Y1548783
Koordinater, område 2:	X6608486, Y1548734
Koordinater, område 3:	X6608241, Y1548873
Höjdsystem:	-
Inmätningmetod:	Ingen inmätning gjordes
Dokumentationshandlingar:	6 digitalfoton förvaras på KM
Fynd:	Inga fynd tillvaratogs

BILAGOR

Bilaga 1. Schakttabell

SCHA KT	MARKSLAG TOPOGRAFISKT LÄGE	OCH	LÄNGD, M	DJUP, M	AREA, M ²	ANMÄRKNING	ANLÄGGNINGAR	FYND	UNDERLAG
1	Akermark, plan, NNV-SSÖ		6,0	0,3-0,5	7,2				Brungrå lera
2	Akermark, plan, NNÖ-SSV		5,7	0,3	6,8				Brungrå lera
3	Akermarks, plan, NÖ-SV-VSV		11,8	0,4	14,2				Brungrå lera
4	Akermark, plan, NV-SÖ		8,2	0,3	9,8				Brungrå lera
5	Akermark, plan, NNV-SSÖ		13	0,3	15,6				Brun lera
6	Akermark, plan, NNV-SSÖ		9,0	0,3	10,8				Brun lera
7	Akermark, plan, VSV-ÖNÖ		16	0,3-0,4	19,2				Brungrå lera
8	Akermark, plan, NV-SÖ		7,7	0,4	9,2				Brungrå lera
9	Akermark, plan, SV-NÖ		9,2	0,3-0,4	11,0				Brungrå lera
10	Akermark, plan, NV-SÖ		6,1	0,3-0,4	7,3				Brungrå lera
11	Akermark, plan, NNV-SSÖ		8,0	0,3	9,6				Brungrå lera
12	Akermark, plan, NNV-SSÖ		6,3	0,3	7,6				Brungrå lera
13	Akermark, plan, NNÖ-SSV		10,1	0,2-0,3	12,0				Brungrå lera
14	Akermark, plan, SV-NÖ		8,5	0,3	10,2				Brungrå lera
15	Akermark, plan, NNV-SSÖ		8,5	0,2-0,3	10,2				Brungrå lera
16	Akermark, plan, NNÖ-SSV		16,5	0,3	19,8				Brungrå lera
17	Akermark, plan, NNÖ-SSV		8,0	0,2-0,3	9,6				Brungrå lera
18	Akermark, plan, NV-SÖ		9,2	0,3	11,0				Brungrå lera
19	Akermark, plan, NNV-SSÖ		5,5	0,3	6,6				Brungrå lera
20	Akermark, plan, NNV-SSÖ		5,6	0,3	6,7				Brungrå lera
21	Akermark, plan, NV-SÖ		12,0	0,4	14,4				Brungrå lera
22	Akermarks, plan, V-Ö		10,8	0,3	13,0				Brungrå lera
23	Akermark, plan, NV-SÖ		11,8	0,2-0,3	14,2				Brungrå lera
24	Akermark, plan, N-S		19,2	0,2	12,2				Brungrå lera
25	Akermarks, plan, N-S		7,9	0,2	9,5				Brungrå lera
26	Hågmark, plan, NV-SÖ		3,0	0,5	9,5				Gråbrunt grus
27	Hågmark, sluttande mot NÖ, SV-NÖ		2,8	0,4	2,8				Brungult grus
28	Hågmark, sluttande mot NÖ, SV-NÖ		2,7	0,4	3,0				Brungult grus
29	Hågmark, sluttande mot SÖ, NV-SÖ		6,5	0,4-0,6	8,0				Brungult grus, gråbrun lera
30	Hågmark, plan, NV-SÖ		3,2	0,5	3,2				Brungrå lera
31	Hågmark, plan, NV-SÖ		7,6	0,4-0,5	9,9				Brungrå lera

32	Flagmark, sluttande mot Ö, V-Ö	5,1	0,4	4,1			Brungrå lera
33	Flagmark, sluttar västerut, V-Ö	9,0	0,4-0,5	10,8			Brungult grus, brungrå lera
34	Flagmark, sluttar västerut, V-Ö	10,0	0,4	11,0			Brungrå lera, brungult grus
35	Flagmark, sluttar västerut, V-Ö	11,7	0,4	18,7	Sotfläck		Brungrå lera, brungult grus
36	Flagmark, sluttar mot SO, NV-SÖ	4,7	0,3-0,4	4,7			Brungrå lera